

Prof. dr hab. Elżbieta Hurnik

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Recenzja w postępowaniu o nadanie tytułu profesora nauk humanistycznych dr hab. Hannie Ratusznej

Droga rozwoju naukowego dr hab. Hanny Ratusznej rysuje się w świetle składających się na Jej dorobek publikacji (monografii oraz artykułów) oraz innych dokonań jako stopniowe wzbogacanie obszarów zainteresowań i doskonalenie warsztatu metodologicznego. Jak wynika z przedstawionej dokumentacji aktywności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej, rozwój ten miał swoje przełożenie na przebieg pracy zawodowej, uzyskiwanie kolejnych stopni naukowych i etapy kariery naukowej.

Dr hab. Hanna Ratuszna rozpoczęła działalność naukową, łącząc niemal od początku studiów zainteresowania literaturoznawcze z filozoficznymi. Studia na kierunku filologia polska na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu ukończyła w roku 1994 obroną pracy magisterskiej na temat twórczości Edwarda Stachury, w dwa lata później (w 1996) obroniła pracę magisterską z filozofii, w której koncentrowała się na poglądach Artura Schopenhauera, Zygmunta Freuda, Maxa Schelera. Od roku 1996 związana jest z Instytutem Literatury Polskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, pracuje w Zakładzie Literatury Młodej Polski i Dwudziestolecia Międzywojennego. Początkowo zatrudniona była na stanowisku asystenta, po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych (2001) na stanowisku adiunkta, w kilka lat po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego (2010) – na stanowisku profesora nadzwyczajnego UMK (od 2015). Pełni funkcję kierownika Zakładu Literatury Młodej Polski i Dwudziestolecia Międzywojennego w Instytucie Literatury Polskiej UMK w Toruniu (od 2015 roku).

Przez ponad dwadzieścia lat dr hab. Ratuszna zgromadziła bogaty dorobek, koncentrując się głównie na literaturze Młodej Polski, a także na filozofii i sztuce, które stanowiły w tej epoce ważny kontekst dla zjawisk literackich. Opublikowane prace ujawniają

szeroki zakres zainteresowań Kandydatki, dużą rozpiętość tematyczną prowadzonych badań i poruszanie się w obrębie różnych dyscyplin naukowych. Świadczy o tym między innymi temat rozprawy doktorskiej poświęconej świadomości śmierci w utworach Stanisława Przybyszewskiego. W rozprawie habilitacyjnej Badaczka skupiła się na krótkiej formie narracyjnej, istotnej w kształtowaniu się powieści, zatem obszar badań poszerzony został o kwestie gatunkowe.

Jako najważniejsze osiągnięcie naukowe po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego dr hab. Hanna Ratuszna wskazuje rozprawę pt. *Cień Hamleta – tropy szekspirowskie w literaturze przełomu XIX i XX wieku*, opublikowaną w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2018 (363 s.). W dorobku z tego okresu znajdują się trzy monografie autorskie. Wymienioną pracę poprzedzają książki – jedna z nich poświęcona jest poezji Maryli Czerkawskiej, druga Przybyszewskiemu i innym twórcom Młodej Polski – będące efektem stale pogłębiającej się refleksji nad literaturą końca XIX i początku XX wieku. Publikacja uznana za najważniejsze osiągnięcie naukowe jawi się jako kolejny etap badań nad twórczością młodopolskiej formacji artystycznej. Przyjmę zatem porządek chronologiczny w omówieniu wskazanych prac, gdyż pozwoli on na dostrzeżenie procesu wzbogacania się poruszanej przez dr hab. Ratuszną problematyki o nowe zagadnienia, wynikające z kolejnych wyzwań badawczych.

Książka *Trwam, jestem, czuję cudnej zgody sprzeczność – o twórczości Maryli Czerkawskiej* (opublikowana przez Wydawnictwo Naukowe UMK w roku 2014, 186 s.) prezentuje dorobek poetki z różnych okresów jej życia. Pierwsza część: *W kręgu modernizmu – źródła twórczości* przedstawia podłoże, na jakim wyrastała poezja Czerkawskiej, uwarunkowania biograficzne i kulturowe (młodopolskie, ale i romantyczne wzory poetyckie, wątki i tematy, doświadczenia pokoleniowe, techniki literackie). Poezja ta postrzegana jest na tle dokonań przedstawicieli Młodej Polski, co pozwala Autorce wskazać zarówno jej związki z panującymi tendencjami, jak i podejmowane przez Czerkawską próby własnych rozwiązań i przemyśleń (np. w poemacie *Nieukrzyżowani*). Analiza zbioru nowel *Z listów do niego* z 1912 roku prowadzi do ustaleń dotyczących form gatunkowych („miniatury literackie”, s. 62), tematyki, kreacji bohaterów, warsztatu literackiego. Zbiór wierszy powstały w atmosferze wydarzeń I wojny – *Poezje 1914-1915* unaocznia sposób podejmowania przez poetkę tematyki wojennej, legionowej. Badaczka konfrontuje te utwory z modelem poezji patriotycznej, jej

tradycjami, a także z wierszami innych poetek nawiązującymi do wojny (Ostrowska, Łłakowiczówna).

Druga część książki poświęcona jest późniejszej liryce Czerkawskiej. W zbiorze *Zielony cień* (z 1928 roku), który zyskał uznanie krytyków (por. Karol W. Zawodziński, Jerzy Kwiatkowski), Autorka dostrzega odchodzenie od stylistyki młodopolskiej i wzbogacanie przez Czerkawską własnego światopoglądu poetyckiego o znaczenia (realne i symboliczne), jakie podsuwa obserwacja przyrody, o wypływające z kontaktu z naturą inspiracje religijne; omawia kształtowanie się poetyckiego warsztatu Czerkawskiej. W polu uwagi znalazły się też wiersze z kolejnych zbiorów z okresu międzywojennego, w tym *Malowanką na szkle* (1939), a także utwory rozproszone w różnych czasopismach, wydane po wojnie, w roku 1972, w tomie *Jałowcowe żniwa*. Autorka wydobywa najważniejsze tematy, charakteryzuje sposób postrzegania przez Czerkawską otaczającej rzeczywistości, odsłania walory estetyczne obrazów poetyckich, rodzaj metaforyki, wskazuje na poszukiwanie nowych form artystycznego wyrazu, podkreśla rolę przyrody w utworach. *Wiersze wybrane* z 1956 roku odczytuje Badaczka między innymi jako poetycki powrót do „kraju lat dziecińczych” (s. 152), traktowany jako szczególnie ważne doświadczenie. Analizie poddane są wiersze o Krakowie, w którym Czerkawska mieszkała od 1939 roku, naznaczone poczuciem samotności utwory pisane pod koniec życia oraz twórczość dla dzieci, która zwraca uwagę sposobem obrazowania, rodzajem wyobraźni, metaforyką, zastosowaniem „dziecięcej perspektywy” (s.167). Dr hab. Ratuszna przypomina w swojej książce postać poetki wciąż mało znanej, bada jej dorobek pod względem tematycznym i warsztatowym, odwołuje się do faktów z życia autorki *Zielonego cienia*. Postrzega jej dokonania na tle światopoglądów i tendencji panujących w czasach, w których tworzyła, konfrontuje różne ujęcia artystyczne z wierszami innych poetów (np. Leśmiana), co pozwala dostrzec rzeczywisty wymiar dorobku „artystki z Bezmiechowej” (s. 10).

Praca *Okruchy melancholii. Przybyszewski i inni – o literaturze i sztuce Młodej Polski*, opublikowana w roku 2017 (Wydawnictwo Naukowe UMK, 221 s.) wpisuje się w obszar refleksji nad melancholią, która należy do najważniejszych doświadczeń generacji przełomu wieków a zarazem stanowi jeden z kluczy interpretacyjnych w badaniu utworów „schyłkowców” (także przedstawicieli innych epok). We *Wstępie* Autorka, świadoma znaczeń, w jakie pojęcie melancholii obrosło na przestrzeni dziejów, przypomina jego historię, sięgając

do greckich źródeł i sposobów pojmowania w późniejszych czasach, rysuje perspektywy, w jakich melancholia jawi się na przełomie XIX i XX wieku (przeżycie indywidualne i doświadczenie pokoleniowe, poglądy filozoficzne, estetyczne wzory, itd.) Wiąże ją z kryzysem tożsamości i podkreśla rolę badań nad językowym aspektem „narracji melancholijnej” (s. 10). Wyrażone tu przekonanie o istnieniu w okresie Młodej Polski mocnych więzi pomiędzy melancholią i sztuką pozwala poszerzyć zakres znaczeniowy tego pojęcia i wymiar estetyczny omawianych zjawisk.

W poszczególnych częściach książki w centrum uwagi są utwory literackie, a także listy, opinie krytyczne młodopolskiej reprezentacji, w tym twórców znanych i częściowo zapomnianych, ale godnych uwzględnienia w podjętym zadaniu badawczym – Bolesława Leśmiana, Stanisława Przybyszewskiego, Ewy Łuskiny, Czesława Jankowskiego, Kazimierza Przerwy-Tetmajera, Jadwigi Papi, a także Marii Komornickiej, Kazimiery Zawistowskiej, Bronisławy Ostrowskiej i innych. W gronie tym znajduje się Stanisława Przybyszewska, tworząca w latach międzywojennych autorka dramatów oraz nowel (opublikowanych przed kilkoma laty), która zakorzeniona była w modernistycznym świecie; mocne odczucie kryzysu naznaczyło jej twórczość, poglądy, podejmowaną w utworach tematykę, sposoby interpretacji. Badaczka przywołuje przedstawicieli europejskiego modernizmu, którzy w dużej mierze oddziaływali na generację przełomu wieków i późniejszą (Charles Baudelaire, Otokar Březina, Rainer Maria Rilke). Wydobywa postacie i wzory postaw (Hamlet, Don Juan, Don Kichot, *flâneur*) kształtujące modernistyczne kreacje, a jednocześnie wskazuje sposoby ich modyfikowania przez twórców przełomu wieków. Tropi motywy znaczące dla literatury i sztuki tego czasu i określa ich symbolikę (lustro, odbicie, postać narcyza). Charakteryzuje relacje pomiędzy Przybyszewskim a Wyspiańskim, rekonstruuje poglądy Stanisławy Przybyszewskiej na sztukę i odślania kondycję duchową pisarki. Przypomina istotną w twórczości generacji przełomu wieków kwestię płci, rozpatrywaną w kategoriach społecznych, biologicznych, filozoficznych, metafizycznych, estetycznych; ukazuje zależności pomiędzy płcią a melancholią zapisane w utworach Ewy Łuskiny, uznając je za „interesującą realizację” (s. 158) tematu kobiecości. Z kolejnych rozważań wyłaniają się poglądy krytyczne Stanisława Witkiewicza na sztukę japońską, silnie oddziałującą na pokolenie przełomu wieków – opinie będące ważnym etapem walki o „nową estetykę” (s. 162), złożone związki Czesława Jankowskiego, pisarza i felietonisty, z modernizmem, dokonania Jadwigi Papi poruszającej tematykę historyczną

(historia Bułgarii) w utworze dla dzieci, ewokującym „melancholię przeszłości” (s. 187). Badaczka skupia się także na artystycznych realizacjach tematyki folklorystycznej, tak popularnej na przełomie XIX i XX wieku (wcześniej w okresie romantyzmu), związanej z tradycją ludową; ukazuje literackie sposoby czerpania z folkloru polskiego (utwory Tetmajera) i bułgarskiego (przekłady bajek bułgarskich).

Nieodzowny dla podjętej w pracy problematyki jest szeroki kontekst kulturowy i filozoficzny; w pracy dr hab. Hanny Ratusznej budują go odwołania do znanych myślicieli, inspirujących twórców Młodej Polski (Schopenhauer, Nietzsche, Kierkegaard), a także do teorii słynnych wówczas psychiatrów (Freud). W świetle przeprowadzonych w książce analiz utworów, odsłaniających rodzaj wrażliwości i uczuciowości „melancholików”, ich kondycję duchową, postawę wobec rzeczywistości i wobec sztuki, okazuje się, że pojęcie melancholii, mimo iż wymyka się jednoznacznym definicjom, jest nieodzownym, a przy tym skutecznym narzędziem w charakterystyce pokolenia, obejmuje różnorodne doświadczenia i rozmaite sposoby jego zapisywania. Melancholia była już wielokrotnie przedmiotem uwagi (zob. *Wstęp*, s. 11 i komentarz w przypisie), ale dr hab. Hanna Ratuszna, skupiając się na poszczególnych realizacjach artystycznych, wydobywając zjawiska mniej znane, znalazła swoje miejsce w badaniach nad dorobkiem formacji artystycznej przełomu wieków naznaczonego melancholią.

W omówionej pracy znaczącą rolę odgrywa postać Hamleta, przedstawiona w rozdziale „*Głos mojej choroby*”. *Kilka uwag o młodopolskiej melancholii*, który wcześniej zamieszczony został w postaci artykułu w pracy zbiorowej poświęconej melancholii. Świadczy to o znaczeniu wątku hamletycznego w rozważaniach Badaczki nad twórczością Młodej Polski nacechowanej melancholią; bohater Szekspira staje wzorem określonej postawy, figurą losu, wyrazicielem pewnej idei. W książce kolejnej – *Cień Hamleta – tropy szekspirowskie w literaturze przełomu XIX i XX wieku* – jego postać scala różne tematy, motywy, sposoby przedstawienia w literaturze przełomu wieków. Szekspir i jego dzieło stanowią nieustający przedmiot uwagi badawczej, wzrasta liczba prac na temat obecności twórcy ze Stratfordu w polskiej literaturze i kulturze (w tym na przełomie wieków), niełatwo zatem kolejnym badaczom znaleźć własne miejsce w obrębie szekspirologii. Autorka przedmiotem uwagi czyni główną postać tragedii *Hamlet*, tropi wątki hamletyczne w utworach przełomu wieków (także mniej znanych, peryferyjnych), wiążąc wszelkiego rodzaju nawiązania do Szekspira i kreacje postaci księcia z szerokimi kontekstami kulturowymi, estetycznymi, filozoficznymi.

Rozważania szczegółowe poprzedza omówienie kwestii teoretycznych związanych z dziełem Szekspira i jego recepcją, kategorii „przedstawienia”, „powtórzenia”, „tropów” (traktowanych jako „egzystencja w kulturze”, s. 12) i innych pojęć, ściśle z nimi powiązanych, nieodzownych w tego rodzaju badaniach (hamletyzm, ironia). Przyjrzenie się historii recepcji Szekspira pozwala dostrzec sposoby czerpania z jego spuścizny w różnych epokach – zwłaszcza w okresie romantyzmu – adaptowania przez polską kulturę treści, motywów, symboli, postaw i wartości etycznych zawartych w dziele angielskiego twórcy. Młoda Polska podejmowała wątki hamletyczne, jak wskazuje Badaczka, poprzez interpretacje artystyczne i filozoficzne; nawiązania w utworach literackich i w różnego rodzaju dyskursach ujawniają skalę szekspirowskich inspiracji.

W studium Wyspiańskiego *Hamlet* Autorka wydobywa różnorodne więzi pomiędzy polskim artystą a angielskim dramaturgiem oraz istniejące pomiędzy nimi różnice (prymat słowa, prymat obrazu); dodaje swój głos do opinii innych badaczy (cytowanych w pracy), komentujących „kulturowy dialog” (s. 129), w którym Wyspiański ujawnia własną postawę wobec polskiego modernizmu (literatury i teatru). W charakterystyce młodopolskiego Hamleta Autorka wskazuje ujęcia, przy pomocy których jego postać jest konstruowana – tragizm i groteskę; umożliwiają one stosowanie zapożyczeń i przekształceń, parodii, karykatury. Hamletyczne wątki prześledzone zostały w różnych formach i gatunkach literackich, w wypowiedziach teoretycznych, w komentarzach dotyczących przekładów Szekspira i dyskusjach toczących się wokół szekspirowskiego bohatera, jego obecności w literaturze i sztuce. Wątki te w różnorodnych przekształceniach pojawiają się między innymi w takich utworach, jak: nowela Jana Stena *Hamlet*, w której bohater jest „postacią kryzysową, ujawniającą poczucie braku, melancholijnej i dekadencjonalnej niemocy” (s.165), *Hamlet wtóry* Romana Jaworskiego, gdzie ukazany jest jego groteskowy „wizerunek” (s. 30), *Ostatni Hamlet* Artura Schroedera, będący przykładem „powieści o artystach” (s. 188), komedia Adolfa Nowaczyńskiego *Hamlet i Don Juan*, w której „motyw hamletyczny współistnieje z opowieścią o legendarnym kochanku” (s. 167), powieść *Hamlet i Carmen* Edwarda Ligockiego (z 1925 roku), nadająca, poprzez parodię utworu Szekspira, „nowe znaczenie historii duńskiego księcia” (s. 215). Uważnej lekturze poddany został przekład jednej ze scen *Hamleta* dokonany przez Tadeusza Micińskiego, skonfrontowany z innymi tłumaczeniami (głównie Kasprowicza), ujawniający jedno z wcieleń „Hamleta polskiego” (s. 177). Określenie to odsyła też do obrazu

Jacka Malczewskiego, uruchamia obszary tradycji i wyobrażenia polskości (Hamlet romantyków „zniewolony przez przeszłość” lub ukazywany przez niektórych twórców, np. Wyspiańskiego, „orędownik idei postępu”, s. 182). Wokół *Hamleta* Stanisława Miłaszewskiego snute są refleksje dotyczące postawy pesymisty, jaką przyjmuje bohater doświadczający „ból istnienia” (249). Kategorie tragiczności lub groteski współtworzą różnorodne interpretacje w utworach tego czasu, między innymi w *Grodzie słońca* Jerzego Żuławskiego, gdzie autor „przejmuje wypracowaną przez Szekspira koncepcję tragiczności” (s. 289). Autorka śledzi różne elementy świata przedstawionego w tragedii *Hamlet*, ukazuje ich adaptowanie na grunt polskiej literatury; rekonstruuje postawę bohatera tragicznego, ujawniającą się w nurcie dekadenckim, pesymistycznym, a także w nurcie witalistycznym.

Dr hab. Hanna Ratuszna posługuje się bogatą literaturą z zakresu badań nad dorobkiem przełomu wieków, badań (dawnych i współczesnych) nad dramatami Szekspira; odwołuje się do recepcji jego dzieła, ukazuje modele lektury i sposoby przetwarzania nie tylko omawianego utworu, ale i wzorów ukształtowanych przez poprzednie epoki. Sytuuje twórców oraz ich dokonania w obrębie określonego pokolenia (co pozwala między innymi scharakteryzować postawę wobec przeszłości), tropi zależności pomiędzy utworami, między poglądami estetycznymi i filozoficznymi autorów różnych epok oraz przedstawicieli odmiennych kręgów kulturowych.

Do dotychczasowych badań nad obecnością *Hamleta* w literaturze Młodej Polski praca Hanny Ratusznej wnosi wiele zagadnień szczegółowych, bogatych merytorycznie, rozpatrywanych w oparciu o szeroki zasób tekstów (literackich i krytycznych) ujawniających różnorodne strategie młodopolan. Przeprowadzone analizy utworów podejmujących szekspirowskie tropy, wprowadzających postać *Hamleta* składają się na szeroką panoramę młodopolskiej literatury, oddają pejzaż duchowy pokolenia przełomu wieków (kryzys świadomości, poczucie pustki), unaocniają też dynamiczny charakter tej formacji (nowe wyzwania u progu XX wieku), rysują kulturowe konteksty ówczesnych dokonań. Wyłaniają się tu więzy łączące polską literaturę z Europą, współczesność z przeszłością i tradycją. Pisząc nie tylko o autorach i dziełach znanych, ale i o zapomnianych, Badaczka dąży do zbudowania szczegółowego obrazu twórczych osiągnięć na przełomie XIX i XX wieku wyrastających z inspiracji dziełem Szekspira i postacią *Hamleta*.

Na dorobek naukowy dr hab. Hanny Ratusznej po habilitacji składają się również inne dokonania. Należy do nich redakcja i współredakcja książek naukowych i czasopism. Spośród pięciu redagowanych książek dwie zostały opublikowane w wersji polsko-niemieckiej. Niektóre, np. na temat młodopolskiej syntezy sztuk czy twórczości Karola Irzykowskiego, ukazały się w serii wydawniczej „Z problematyki literatury i sztuki Młodej Polski”, zainicjowanej przez Badaczkę jeszcze przed habilitacją. Na zawartość dwunastu numerów czasopisma „Litteraria Copernicana”, które Kandydatka współredagowała, składają się teksty podejmujące różne tematy z zakresu literatury, historii, sztuki, kultury. Z pracą redakcyjną wiążą się sprawowane funkcje. Od roku 2007 dr hab. Ratuszna jest redaktorem wymienionej serii wydawniczej „Z problematyki literatury i sztuki Młodej Polski”, od 2015 – redaktorem naczelnym pisma „Litteraria Copernicana”.

Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego Badaczka opublikowała ponad czterdzieści artykułów naukowych (liczba ogłoszonych w różnych miejscach tekstów w okresie przed habilitacją jest również imponująca). Świadczą one o stopniowym rozszerzaniu się pola naukowej obserwacji. Autorka koncentruje się na utworach głównych przedstawicieli literatury młodopolskiej (Przerwa-Tetmajer, Staff, Kasprówic, Przybyszewski, Berent, Zawistowska) oraz mniej znanych autorów, sytuując poszczególne dokonania w obrębie tendencji światopoglądowych epoki, estetyki, kierunków artystycznych.

Przyjmowanie perspektywy porównawczej pozwala ujawnić zarówno analogie i różnice pomiędzy fenomenami literackimi w jednym kręgu językowym i kulturowym (polskim), jak i pomiędzy zjawiskami wyrosłymi na gruncie różnych kultur. Ta strategia umożliwia też dostrzeżenie osobności i niepowtarzalności zjawisk. Porównując wiersze Bolesława Leśmiana i Rainera Marii Rilkego (poetów odległych kulturowo, bliskich duchowo), snuje Autorka refleksje na temat pojęcia nieskończoności u obydwu twórców, wydobywa ich wspólne podłoże (co wzmacnia przywołany postulat Pascala) i różnorodne realizacje artystyczne. Zestawiając utwory trzech polskich pisarzy – Stefana Żeromskiego, Tadeusza Micińskiego i Jerzego Żuławskiego – opatrzone tytułem *Ananke*, ukazuje sposoby podejmowania przez modernistów w utworach odmiennych gatunkowo (wiersze i opowiadanie) ważnego w literaturze przełomu wieków tematu przeznaczenia.

Sytuowanie analizowanego utworu (utworów) w określonych kontekstach, na tle kulturowym, wobec tradycji to zabiegi pozwalające na wskazanie jego miejsca w historii

literatury. Można je dostrzec w pracach na temat dramatu młodopolskiego. Artykułem „*Kesa*” Józefa Jankowskiego – wpływy teatru japońskiego na dramaty młodopolskie, wnosi Autorka swój udział w dzieło przypominania mało znanych utworów dramatycznych XIX i XX wieku. Wnikliwie interpretuje dramaty Jankowskiego, wydobywając w nim nawiązania do teatru japońskiego i japońskiej kultury, począwszy od tytułu sztuki, poprzez sposób widzenia świata, kreację postaci, znaczenie rekwizytów, kolorystyki i innych elementów dzieła – by określić jego miejsce w dramacie młodopolskim, zwłaszcza w sferze oddziaływania znaczących inspiracji. Dramat pozostaje w centrum zainteresowań także w innych tekstach Hanny Ratusznej. Należy do nich przedmowa (w języku niemieckim) do wydania niemieckiego dramatu Stanisława Przybyszewskiego *Mściciel* (*Der Rächer*). Badaczka przedstawia tu genezę utworu (z 1926 roku) w oparciu o źródła biograficzne i korespondencję pisarza, wyłania główne kwestie poruszone w sztuce, charakteryzuje postacie, nastrój i inne elementy utworu, zestawiając go z wcześniejszymi dokonaniem autora, wskazując na inspiracje, z jakich czerpał Przybyszewski.

W analizach gatunków prozatorskich Hanna Ratuszna obejmuje uwagę wybrane zjawiska literackie i ujęcia artystyczne; dąży do rekonstrukcji poglądów pisarzy w tekstach zróżnicowanych pod względem tematycznym i gatunkowym. Wśród nich znajdują się nowele „syberyjskie” Wacława Sieroszewskiego, podejmujące tematykę historyczną (i etnograficzną) oraz powieść *Kuźnia* Piotra Choynowskiego (1919), nawiązująca do powstania styczniowego. W artykule na temat powieści Autorka przedstawia życiowe wydarzenia i tradycje, jakie ukształtowały poglądy pisarza, omawia problematykę utworu i jego konstrukcję, techniki narracyjne, by postawić zasadnicze pytanie o postawę Choynowskiego wobec opisywanych wydarzeń. W artykule poświęconym Eugeniuszowi Sue – *Dziewiętnastowieczny Paryż i jego tajemnice* – Hanna Ratuszna rekonstruuje obraz Paryża i wizerunki jego mieszkańców w powieści Sue *Tajemnice Paryża* z I połowy XIX wieku. Swoje rozważania nad literacką topografią miasta (w określonym momencie rozwoju, przed przebudową Paryża) Autorka osadza w kontekstach cywilizacyjnych i społecznych, odwołując się do ważnych prac podejmujących motyw miasta, do określonych narzędzi metodologicznych i perspektyw interpretacyjnych (Benjamin, Caillois, Rybicka). Analiza różnych elementów świata przedstawionego w *Tajemnicach Paryża* potwierdza status utworu, uznanego za powieść popularną. W artykule dotyczącym powieści psychologicznej w okresie Młodej Polski uwaga Badaczki skupiona jest na kreacjach postaci i sposobach prowadzenia narracji w wybranych

utworach, co prowadzi do ustaleń w zakresie podmiotowości (jej kryzysu) i postawy melancholii. Wywód oparty został na odniesieniach do literatury europejskiej (Gerard de Nerval, Fiodor Dostojewski, Franz Kafka). Przedmiotem namysłu staje się „fantazja baśniowa” Jana Lemańskiego (2016), która jest konfrontowana z baśnią Młodej Polski, jej funkcjami i odmianami gatunkowymi, co pozwoli postrzegać utwór jako jeszcze jedno literackie świadectwo modernistycznego światopoglądu, kryzysu, który rodzi się z poczucia iluzyjności świata i wartości. W innym artykule mowa jest o ironii w twórczości Lemańskiego, zespolonej z melancholią, pełniącej ważne funkcje w określaniu relacji twórcy ze światem, kształtującej jego obraz.

Włączając się w badania nad krytyką Młodej Polski, dr hab. Ratuszna poddaje analizie *Sylwety i szkice literackie* Wiktora Gomulickiego; przedstawia strategię autora, sposób prowadzenia dyskursu, tematy, jakie podejmował w swoich tekstach, stosunek do rzeczywistości, postawę, jaką Gomulicki zajmował wobec innych krytyków, badaczy i pisarzy. Wychodząc poza obręb zjawisk literackich, Badaczka przedstawiła jedną z najbardziej znanych pisarek Młodej Polski, Gabrielę Zapolską, jako kolekcjonerkę, gromadzącą w Paryżu dzieła sztuki i cenne przedmioty, przyjmującą postawę *flâneura* i kształtującą rzeczywistość wokół siebie. Wyeksponowane są tu sposoby zbierania przez dramatopisarkę doświadczeń, które wpłynęły na jej rozwój, na warsztat artystyczny, na znajomość sztuki. Pasję polskiej pisarki sytuuje Badaczka na tle powszechnych na przełomie wieków dążeń do gromadzenia dzieł sztuki, a także doświadczeń formujących postawy dekadenta i melancholika.

W innych artykułach w polu uwagi znalazły się utwory literackie z późniejszego okresu (np. wiersze Zuzanny Ginczanki) i kwestie filozoficzne (np. Kierkegaard). Autorka porusza problematykę kobiecą i zagadnienia estetyczne, śledzi motywy baśniowe i nurty w sztuce. Artykuły zamieszczone były w pracach zbiorowych poświęconych wybranej tematyce i czasopismach. Z przedstawionej dokumentacji aktywności naukowej wiadomo, że cztery z nich ukazały się w języku niemieckim, jeden został przełożony na język ukraiński. Badaczka ogłosiła też cztery artykuły popularne, o różnym charakterze (postowie do zbioru wierszy A. Jarosza, tekst dedykowany pamięci prof. Hutnikiewicza, i inne).

Wyniki pracy naukowej dr hab. Hanna Ratuszna prezentowała na konferencjach naukowych. W okresie po uzyskaniu habilitacji wykazuje udział w ponad trzydziestu konferencjach w różnych ośrodkach w Polsce i za granicą (w Odessie, dwukrotnie w Wilnie,

dwukrotnie w Tyrnovie Wielkim w Bułgarii, w Kijowie), co świadczy dobitnie o Jej aktywności naukowej. Tytuły referatów wskazują na podejmowanie problematyki obecnej w książkach i artykułach, czasem w nieco innych ujęciach; widoczne są tu również nowe tematy i wątki, niekiedy też zjawiska literackie i kulturowe Młodej Polski postrzegane są w szerszej perspektywie (np. *Lustro jako źródło lęków w twórczości Edgara Poe i Stefana Grabińskiego, Czeski i polski modernizm*).

Dr hab. Hanna Ratuszna uczestniczyła w organizowaniu konferencji w macierzystej uczelni (w tym jako opiekun studentów i doktorantów), była kierownikiem sześciu konferencji poświęconych głównie literaturze końca XIX i początku XX wieku. Do innych przedstawionych w dokumentacji działań naukowych należy uczestnictwo w grantach. Dr hab. Ratuszna jest współwykonawcą trzech grantów; dotyczą one problematyki, jaką podejmuje w swojej pracy badawczej. Złożyła trzy projekty (dwa nie uzyskały finansowania, jeden oczekuje na rozstrzygnięcie).

W zakresie współpracy z otoczeniem godna podkreślenia jest sprawowana przez dr hab. Ratuszną funkcja Wiceprzewodniczącej Komitetu Okręgowego Olimpiady Literatury i Języka Polskiego (współpraca z Komitetem trwa od 2000 roku) oraz wymieniona wyżej funkcja redaktora naczelnego czasopisma „Litteraria Copernicana” (10 punktów na liście MNiSW).

Do działań podjętych w ramach współpracy międzynarodowej należą odbyte staże naukowe za granicą (uniwersytety w Wilnie i w Rzymie), nawiązanie kontaktów naukowych z przedstawicielami ośrodków naukowych za granicą, w tym w ramach pracy redakcyjnej nad pismem „Litteraria Copernicana”. Efektem współpracy są publikacje w języku niemieckim (wspomniane wyżej), dwa artykuły ogłoszone w czasopiśmie „Proudy” (Brno), artykuł opublikowany w czasopiśmie kijowskim oraz udział (wskazany wyżej) w sześciu konferencjach zagranicznych (międzynarodowych).

O dorobku dydaktycznym Kandydatki świadczy liczba prac magisterskich i licencjackich, które powstały pod Jej kierunkiem (50); sprawuje ponadto funkcję opiekuna naukowego Młodopolskiego Koła Naukowego (od 2012), pełniła funkcję tutora, opiekuna naukowego studenta MISH (2015-2016). W pracy dydaktycznej dr hab. Ratuszna wykorzystuje doświadczenia zdobyte na polu naukowym; prowadzi zajęcia poświęcone głównie literaturze i sztuce Młodej Polski i Dwudziestolecia. Tematy przeprowadzonych w ostatnich latach

wykładów mają na ogół charakter komparatystyczny, dotyczą także pokolenia młodopolskich poetek. Podczas pobytu w Wilnie dr hab. Ratuszna wygłosiła wykład o twórczości Marii Komornickiej.

Pod opieką naukową Kandydatki powstała i została obroniona (w 2017) praca doktorska na temat twórczości Jerzego Żuławskiego; obecnie sprawuje opiekę nad doktorantem przygotowującym rozprawę o twórczości Antoniego Langego (przewód otwarty).

Dr hab. Ratuszna była powołana na recenzenta w pięciu przewodach doktorskich i dwóch przewodach habilitacyjnych. Wykonuje też recenzje dla wydawnictw w różnych ośrodkach – zaopiniowała trzynaście książek naukowych (w tym rozprawę habilitacyjną i książkę profesorską), co dowodzi dużej aktywności na tym polu i uznania w środowisku naukowym.

Do innych działań wykazanych w załączonej dokumentacji należą przygotowane w roku 2016 materiały do kursu e-learningowego pt. „W kręgu modernizmu”. Badaczka bierze udział w przedsięwzięciach popularyzujących naukę, kulturę i sztukę (między innymi wygłasza odczyty popularnonaukowe dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku).

Dr hab. Ratuszna jest członkiem kilku towarzystw naukowych, w tym Towarzystwa Naukowego w Toruniu i Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pełni różne funkcje w uczelni: jest wiceprzewodniczącą Wydziałowej Komisji Wydawniczej, członkiem Rady Wydziału Filologicznego UMK, kierownikiem Zakładu Literatury Młodej Polski i Dwudziestolecia Międzywojennego, pełni także wymienione wyżej funkcje związane z pracą redakcyjną. Działalność naukowa i organizacyjna dr hab. Ratusznej jest doceniana w macierzystej uczelni, o czym świadczą nagrody i wyróżnienia: dwukrotnie otrzymana Indywidualna Nagroda Rektora UMK za osiągnięcia w dziedzinie naukowo-badawczej, Wyróżnienie zespołowe Rektora za osiągnięcia organizacyjne, Srebrny Medal za Długoletnią Służbę.

Okres po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego był dla Kandydatki pracowity. Świadczą o tym takie dane, jak liczba publikacji (monografii autorskich i artykułów), redakcji książek naukowych i czasopism, referatów przedstawianych na konferencjach, zorganizowanych konferencji, realizowanych grantów i złożonych projektów. Statystyka

potwierdza aktywność naukową Badaczki, daje wyobrażenie o skali podejmowanych i realizowanych przedsięwzięć, przekłada się na wartość merytoryczną Jej dokonań. Zgromadzony w stosunkowo krótkim czasie dorobek naukowy zapewnia dr hab. Hannie Ratusznej ważne miejsce w gronie badaczy literatury końca XIX i początku XX wieku.

Konkluzja

Monografia autorska *Cień Hamleta – tropy szekspirowskie w literaturze przełomu XIX i XX wieku* oraz pozostały dorobek naukowy, a także działalność dydaktyczna i organizacyjna to dokonania uzasadniające wniosek Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o nadanie dr hab. Hannie Ratusznej tytułu profesora nauk humanistycznych. Z pełnym przekonaniem ten wniosek popieram.

Ewelina Yurmiak

Częstochowa, 28 lutego 2019